

CD KLASSIEK

Humor op viool
Fritz Kreisler

Fritz Kreisler (1875-1962) was als knaap een natuurtaent. Een wonderkind zelfs, dat al op zijn tiende zijn conservatoriumopleiding bij Bruckner in Wenen achter de rug had, vervolgens naar Parijs mocht om bij Delibes compositieer te volgen en op zijn dertiende door de Verenigde Staten toerde als violsolist. Hij blonk uit door virtuositeit en elegantie, maar ontpopte zich gaandeweg ook als een succesvol componist. Hij schreef bijvoorbeeld prachtige *cadenzas* voor Beethovens vioolconcerto opus 61, die nog vaak worden gespeeld. Hetzelfde deed hij voor het vioolconcerto van Brahms, die hem vroeg ook Schumanns vioolfantasie in C te reviseren.

Humor was Kreisler niet vreemd. Zo laste hij in zijn concerten korte, maar prachtige nummers in, werk van oude meesters dat hij zozegzegd had gered uit de bibliotheek van een oud klooster. Jaren later zou hij echter toegeven dat hij ze zelf had gecomponeerd.

Meer dan zestig jaar lang stond Kreisler op het podium. Als katholieke Jood was hij alert, toen de nazi's in Duitsland aan de

macht kwamen en vele kunstenaars het leven onmogelijk maakten. Hij verhuisde nog wel naar de Provence, maar vertrok in 1939 tijdig naar de Verenigde Staten. In 1947 stond hij voor het laatst in Carnegie Hall.

Deze dubbel-cd bevat Kreislers complete werk voor viool en klavier, volgens Kees Hulsmann en Marian Bolt stuk voor stuk composities van zijn hand, dus geen adaptaties. Kreisler mag met recht een van de grootste vioolvirtuozen worden genoemd, een man met een briljante techniek wiens warme toon en intensiteit goed overkomt op historische 78-toerenplaten. Zijn voortdurende vibratospel en zijn hang naar emotie daarentegen zijn vandaag misschien wat minder gewild. Net dat maakt echter de schoonheid uit van deze verzorgde dubbelaar, met violist Kees Hulsmann, lange tijd eerste viool bij het Rotterdam Philharmonic Orchestra en Marian Bolt, een knappe pianiste. In hun samenspel weerklinkt een verrassend gave en frisse Kreisler, vol pit en kracht. Twee uur genieten en je hoeft er niet eens voor naar Wenen te reizen. (JC)

Fritz Kreisler, *The Complete Original Works for Violin and Piano*, door Kees Hulsmann (viool) & Marian Bolt (piano), 2 cd's, Challenge Classics, CC7274929, 28 euro.

CD KLASSIEK

Jeugdwerk
Richard Strauss

In november 1933 werd de bejaarde Duitse componist Richard Strauss (1864-1949) voorzitter van de *Reichsmusikkammer*, het staatsorgaan voor muziek van het naziregime. Dat was vreemd, want Strauss was geen lid van de nazipartij en propagandachef Joseph Goebbels beschouwde Strauss' rijpe werk, vooral dan de indrukwekkende opera's, als decadent.

Adolf Hitler echter bewonderde het werk van de vroege Strauss, zoals diens symfonische gedichten. Hij had het oeuvre al in 1907 leren kennen. Een van de vroege werken van Richard Strauss is de vioolsonate opus 18, uit 1887-1888, toen de componist

amper 23 was. Het is geen mijlpaal in de vioolkunst, maar opmerkelijk genoeg wordt het nog vaak uitgevoerd. Het is dan ook hoogst lyrisch en het vraagt alles van de violist en de pianist die het uitvoeren.

Nogal logisch dus dat deze sonate centraal prijkt op een album van de 25-jarige Tobias Feldmann, een van de laureaten in 2015 van de Koningin Elisabethwedstrijd voor viool. Het staat er samen met een sonate van Sergej Prokofjev en de vreemde *Sonate postume* van een kwartier lang van de hand van Maurice Ravel. Voor liefhebbers van het delicate duet van piano en viool. (EDS)

Richard Strauss, Maurice Ravel & Sergej Prokofjev, *Polychrome*, door Tobias Feldmann (viool) en Boris Kusnezow (piano), Alpha 25, 23 euro.

BOEK SPIRITUALITEIT

De uren van de abdij
Anselm Grün

Nergens in onze wereld wordt de tijd meer bewust beleefd dan in een abdij. De monnik en geestelijk schrijver Anselm Grün had het in zijn omvangrijke oeuvre al meermaals over de typische benedictijnse wijze van omgaan met de tijd. In zijn jongste uitgave vertelt hij van binnenuit over het

ritme en vertraagde levenstempo van monniken.

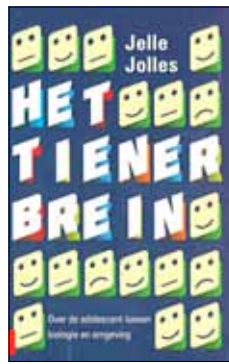
Helder en ongekunsteld maakt hij voor gewone mensen de diepe zin van het kloosterleven duidelijk. Tegelijk is hij eerlijk. Hij is immers ook vaak op de baan om lezingen te geven in zowat alle uithoeken van Europa en hij schrijft gedisciplineerd om te voldoen aan de wensen van zijn uitgever. Jarenlang was hij bestuurder van de bedrijven van de abdij van Münsterschwarzach.

Grün gaat in op het Griekse woord *hora*, dat hij vertaalt als 'horen'. De vertaler bewaart het begrip om de monastieke 'uren' mee aan te duiden. Dat zijn geen tijdseenheden, wel momenten waarop God wordt verheerlijkt. Kloosterorden hebben hun eigen wijze om die 'uren' te beleven. De trappisten zijn er het meest strikt in, met het bidden van de metten in het midden van de nacht. Het getijdengebed bepaalt het levensritme en ook het bioritme van de monnik.

Vervolgens komt het typische van Grüns spiritualiteit naar voren. De benedictijnse dagindeling beantwoordt net aan het menselijke bioritme, zegt hij. Iedereen moet dan weer zoeken naar hoe hij of zij dat kan vormgeven. Het strafste aan het monastieke ritme is, volgens Grün, dat alles een eind heeft. Een vergadering moet om 18 uur afgelopen zijn, want dan begint het getijdengebed. Niet toevallig eindigt het boek met een bezinning over de dood. Alles heeft een einde, ook het leven. (EDS)

Anselm Grün, *Tijd van je leven*. *Omgaan met een waardevol goed*, Ten Have, Baarn, 2016, 160 blz., 16,99 euro, ISBN 978 90 2590 560 6.

BOEK MENS

Balorige tieners
Jelle Jolles

Vanaf zijn of haar vijftiende kan een jongere het rijbewijs G behalen waarmee je mag rijden met landbouwvoertuigen. En al zijn tieners perfect in staat

een voertuig te besturen, daarom zijn ze nog niet per se in staat zich met de auto in het reguliere verkeer te begeven. Tieners doen immers ook vaak dwaze dingen. Een ander voorbeeld: ze zijn slim en verstandig, maar ze falen alsnog op school. Hoe komt dat?

Neurowetenschapper Jelle Jolles moest als tiener overzitten in het tweede jaar middelbaar, maar werd uiteindelijk een hoogopgeleide specialist. Hij bestempelt het tienerbrein als „een werk in uitvoering” en loodst ons in dit boek door de wonderlijke ontwikkelingen die het doormaakt. Hoe echter al die inzichten toepassen in een hervormd middelbaar onderwijs?

Jongens en meisjes zijn intellectueel evenwaardig, zo toont onderzoek, maar meisjes hebben een meer ontwikkelde taligheid

die hen in ons onderwijssysteem een voorsprong geeft. Jongens daarentegen zijn meer gericht op beweging, waardoor ze drukker lijken dan meisjes en dat hypothekeert hun schoolse loopbaan.

Jelle Jolles roept ons op jongeren actief te stimuleren. Dat betekent bovenal een omgeving en voorwaarden scheppen waarin de tiener op vlak van kennis en emoties kan groeien. (EDS)

Jelle Jolles, *Het tienerbrein*. *Over de adolescent tussen biologie en omgeving*, AUP, Amsterdam, 2016, 424 blz., 24,95 euro, ISBN 978 94 6298 398 4.

BOEK GESCHIEDENIS

Onbekende monnik
Andrew Pettegree

Dit jaar herdenken we de aanvang van de Reformatie in 1517, toen de schier onbekende Duitse augustijn vanuit het achtergebleven stadje Wittenberg een beweging van kerkhervorming op gang bracht. De effecten van de Reformatie kunnen niet worden overschat. Niet enkel volgde er haast een eeuw van godsdienstoorlogen, ook brak de katholieke Kerk in Europa in twee hoofdstromen.

De Reformatie had diepgaande religieus-spirituele gevolgen: herontdekking van de Bijbel, versobering van de liturgie, een

specifieke persoonlijke ethiek. Ook in het rooms-katholicisme veroorzaakte de beweging ingrijpende veranderingen, die we vandaag bestempelen als Contrareformatie, maar die evenzeer hervorming zouden brengen.

Vijftig jaar geleden beweerde de Duitse katholieke theoloog Erwin Iserloh dat Martin Luther in 1517 nooit stellingen tegen de afluathandel aan de deur van de slotkerk van Wittenberg had gespijkerd, vanouds beschouwd als de start van de Reformatie. Van dat feit zijn er gewoon geen eigentijdse bewijsstukken.

Andrew Pettegree is hoogleraar moderne geschiedenis aan de universiteit van Saint Andrews in Schotland, overigens protestants gebied, en hij is bijzonder beslagen in de vroege boekdrukkunst. Pettegree gelooft wel in het feit dat Luther stellingen vastspijkerde, omdat in die tijd kerkdeuren de valven van de universiteit waren waar uitgaven werden aangekondigd.

In een opmerkelijk vlot leesbaar en fraai geïllustreerd boek leidt hij de lezer binnen in de wereld van Luther. Het protestantisme kon zich maar verspreiden door de boekdrukkunst, maar Luthers genie en literaire

talent maakten van hem en zijn gedachtegoed een heus merk. Drukkers gingen Luthers naam in vetjes bovenaan de titelpagina plaatsen. Voor ons is dat gebruikelijk, toen was het ongezien.

We zien ook hoe de kerkhervormer al in de zestiende eeuw aan *personal branding* deed, dat hij van zichzelf een merk maakte door boeken en portretten van zichzelf en zijn familie te verspreiden. In geen tijd werd de toen dertigjarige Duitse monnik een Europese ster. (EDS)

Andrew Pettegree, *Het merk Luther*. *Hoe een monnik vanuit het niets zijn stadje tot een centrum van de boekdrukkunst maakte en zichzelf tot de beroemdste man in Europa - en de reformatie aanzwengelde*, Atlas, Contact, Amsterdam, 2016, 432 blz., 29,99 euro, ISBN 978 90 4503 164 4.